

דתישכונע

פרשת תצוה, תשע"ט, מספר 1307

"זהב תכלת וארגמן, תולעת שני ושש משזר"

נתן אביעזר

ומחבר הספרים: "בראשית ברא" ו"אמונה בעידן המדע".

היא בהיותם אסורים ולא משום הנזק שנגרם מהם.

שעטנז

את המחלוקת בין שתי האסכולות אפשר לבחון ביחס לאיסור שעטנז. למרבה הפלא, כתוב בפרשתנו שבגדי הכהונה היו עשויים שעטנז, הן הבגדים של הכוהן הגדול והן האבנט של כל כוהן הדיוט (שמ' כח:1):

וְעָשׂוּ אֶת הָאֵפֹד זָהָב תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְעֹלֵעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מְשֻׁזָּר.

"תכלת, ארגמן, ותולעת שני" הם שמות של צבעים שהיו צובעים בהם את הצמר, ואילו "שש" הוא פשתן. האפוד היה, אפוא, עשוי שעטנז, צמר ופשתן יחדיו. גם החושן והאבנט של הכוהן הגדול היו עשויים שעטנז. מכאן, שכאשר עמד הכוהן הגדול לפני הקב"ה ביום הכיפורים, לעשות את עבודת היום, הוא היה לבוש שעטנז, וכל הכהנים שעזרו על ידו, גם הם חגרו אבנט משעטנז. על-פי האסכולה הראשונה, קיימת קושיה. אם שעטנז אכן גורם נזק למי שלובש אותו, איך ייתכן שהכהנים מצווים ללבוש דווקא בגדים אלה?

זאת ועוד. כתוב בהלכות ציצית שאם לובשים בגד עשוי צמר בעל ארבע כנפות, רשאים להטיל בבגד ציציות של פשתן, ולהפך (רמב"ם, הלכות ציצית ג:1). מותר, אפוא, לקיים מצוות ציצית תוך עירוב של צמר ופשתים. לפי האסכולה הראשונה, מה יהיה הטעם לדין הזה, אם בלבישת בגד עשוי שעטנז ייגרם נזק לנפשו של האדם?

לפי האסכולה השנייה הכול מובן. אין שום נזק בלבישת בגדי שעטנז, אלא שהקב"ה אסר זאת עלינו מסיבות השמורות עימו. וכפי שראינו, קיימות נסיבות שבהן איסור שעטנז אינו חל, כגון בבגדי כהונה, ולכן אין סיבה שהכהנים לא יעשו את עבודת יום הכיפורים בבית המקדש בבגדי שעטנז. לא רק שמותר להם ללבוש בגדי שעטנז, אלא הם אף מחויבים בכך, ומקיימים מצווה ע"י לבישתם. אותו שעטנז, האסור למי שאינו כוהן, מצווה היא לכוהן ללבושו. שעטנז כשלעצמו אינו

ישנה שאלה עתיקת יומין על מהותן של מצוות ועבירות. קיימות שתי אסכולות באשר לשאלה זו:

אסכולה א: איסורי תורה נקבעו על-ידי הקב"ה למנוע נזק מהאדם

על-פי אסכולה זו, איסורי תורה אינם מהווים חוקים המקשים על החיים. אדרבה, על-ידי האיסור הקב"ה מונע מאיתנו נזק, פיזי או רוחני. אולם, המגבלות הקוגניטיביות, הרוחניות והרגשיות שלנו מונעות מאיתנו להבין זאת. לדוגמה, לבישת בגדים העשויים שעטנז – צמר ופשתן יחדיו – אסורה עלינו, משום שיש בה כדי להזיק, אם לגופנו ואם לנפשנו. למרות שבגדי שעטנז נראים לנו כמו בגדים רגילים שאינם שעטנז, הקב"ה יודע את הנזק שנגרם בלבישתם, ולכן הוא אסר אותם עלינו.

אותו עיקרון קיים גם במאכלות אסורים. נבלות וטריפות נראות לנו כמו בשר כשר, אבל חז"ל קבעו שאכילת נבלות וטריפות מטמטמת את לבו של האדם (יומא לט ע"א). בדומה לאיסור של לבישת בגדי שעטנז, גם האיסור של אכילת נבלות וטריפות נועד להציל את האדם מנזק.

אסכולה ב: עבירה על איסורים מעין אלה אינה גורמת שום נזק מהותי לאדם

על-פי אסכולה זו, אין הבדל מהותי בין בגדי שעטנז לבין בגדים אחרים מלבד העובדה שלבישת בגדי שעטנז נאסרה ולבישת בגדים אחרים מותרת. בהתאם לכך, כתוב בספרא דבי רב, תורת כהנים (קדושים, פרשה ד, פרק ט, הלכה יב): "רבי אליעזר בן עזריה אומר, 'שלא יאמר אדם, אי-איפשי (אינני רוצה) ללבוש שעטנז או לאכול בשר חזיר... אבל איפשי (אני כן רוצה), ומה אעשה, ואבי שבשמים גזר עלי כד'". במילים אחרות, הבעיה היחידה במעשים אלה, כמו לבישת בגדי שעטנז או אכילת חזיר,

* נתן אביעזר הוא פרופסור (אמריטוס) במחלקה לפיזיקה באוניברסיטת בר-אילן,

שסבורה האסכולה הראשונה, מדוע מאכלות אלה מותרים לצבא ישראל בעת מלחמה? וכי אפשר לומר "ואכלת ושבעת", כאשר מדובר במאכלות מזיקים?

אך לפי האסכולה השנייה הכול מובן. אין כל רע במאכלות אסורים כשלעצמם. האיסור לאכול אותם נובע מציווי של הקב"ה, ובתנאים מיוחדים, שבהם האיסור אינו חל, אין סיבה שלא לאכול מאכלות אסורים. ולכן כתוב בתורה: "ואכלת ושבעת".

לקטן מותר לאכול נבלות וטריפות

על-פי עיקרון זה נוכל להבין הלכה אחרת, הקובעת שאין צורך למנוע מקטן אכילת נבלות וטריפות, כל עוד שהקטן לא הגיע לגיל חינוך, היינו לגיל חמש בערך (יבמות קיד ע"א). לפי האסכולה הראשונה, הלכה זו תמוהה. אם המאכלות האלה שנאסרו מזיקים לגוף או לנפש, מדוע אין צורך למנוע ממנו לאוכלם, כמו ששומרים על הילד מכל סכנה אחרת?

אכילת נבלות וטריפות "מטממת את לבו של האדם"

לפי האסכולה השנייה עדיין נותרה שאלה: איך אפשר להסביר את האמירה של חז"ל שאכילת נבלות וטריפות "מטממת את לבו של האדם"? אולם עיון בדברי חז"ל אלה (יומא לט ע"א) מלמד שכתוב: "תנא דבי רבי ישמעאל: 'העבירה מטממת לבו של האדם'". דהיינו, לא האוכל שנאסר הוא זה המזיק לנפש האדם, אלא העבירה באכילה שהיא כנגד ציווי הקב"ה. ולכן, כאשר אין עבירה במעשה, אכילת מאכלות אסורים אינה "מטממת לבו של האדם".

חיובי או שלילי במהותו, אלא הכול תלוי בציווי של הקב"ה.

מאכלות אסורים

אפשר לבחון את המחלוקת בין שתי האסכולות גם לאור הכתוב בפרשת "ואתחנן". שם מופיעה רשימה של ברכות לעם ישראל ערב כניסתו לארץ ישראל (דב' ו:יא):

ובתים מלאים כל טוב אשר לא מלאת, ובורות חצובים אשר לא חצבת, כרמים וזיתים אשר לא נטעת.

והפסוק מסיים: "ואכלת ושבעת".

במה היו מלאים הבתים המזכרים בפסוק? התשובה בתלמוד מפתיעה: "ובתים מלאים כל טוב ... קותלי חזיר ובשר לא שחוט" (חולין יז ע"א)! הגמרא ממשיכה להסביר, שכל הברכות בפסוק הזה (בורות חצובים, כרמים וזיתים) כרוכות באיסורי תורה, כולל כלאיים ויין נסך. דהיינו, כל איסורי התורה הללו מותרים כאשר חלוצי הצבא נלחמים לכבוש את ארץ ישראל.

הקורא הספקן עשוי לתהות אם הכתוב במסכת חולין אינו בגדר דברי מדרש, ללא השלכות מעשיות. אולם הרמב"ם קובע שמדובר בהלכה למעשה (הלכות מלכים ח, א):

חלוצי צבא כשיכנסו בגבול העכו"ם ... מותר להן לאכול נבלות וטריפות ובשר חזיר ...

וכן שותה יין נסך. מפי השמועה למדו "בתים מלאים כל טוב", ערפי חזירים וכיוצא בהן.

אם בשר חזיר ומאכלות אסורים אחרים היו מזיקים לאוכליהם בגוף או בנפש, כמו

הדף השבועי מופץ בסיוע קרן הנשיא לתורה ולמדע, ומופיע גם באתר המידע של אוניברסיטת בר-אילן בכתובת:

<http://www1.biu.ac.il/parasha2>

כתובת דוא"ל של הדף: dafshv@mail.biu.ac.il

ניתן לפנות לכתובת זו ולקבל את הדף בדוא"ל.

[הדף השבועי - אוניברסיטת בר אילן](#)

יש לשמור על קדושת העלון

עורך: ד"ר צבי שמעון
עורכת לשון: רחל הכהן שיף